

PHÁT TRIỂN KHẢ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ MẪU GIÁO THÔNG QUA TRÒ CHƠI HỌC TẬP TRONG HOẠT ĐỘNG LÀM QUEN VỚI TOÁN

DEVELOPING THE NURSERY CHILDREN'S OBSERVATIONAL ABILITY THROUGH GAMES IN SOME MATH LEARNING ACTIVITIES

Mã Thanh Thủy, Nguyễn Thị Triều Tiên
Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng
Email: mathanhthuy.spdn@gmail.com

TÓM TẮT

Quan sát là một trong những thuộc tính tâm lý quan trọng của nhân cách, là hình thức cao nhất của tri giác và là một trong những nhiệm vụ quan trọng nhất của giáo dục nhận thức. Do đó việc phát hiện, bồi dưỡng năng lực quan sát có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của con người, nhất là đối với trẻ em. Trò chơi học tập trong hoạt động làm quen với toán không chỉ giúp trẻ phát triển khả năng tư duy, khả năng chú ý; ghi nhớ và so sánh... mà đặc biệt còn giúp trẻ phát triển khả năng quan sát. Khả năng này không chỉ giúp trẻ tiến bộ trong khi hình thành và củng cố các biểu tượng toán học sơ đẳng mà còn biết ứng biến linh hoạt, nhanh nhạy trong sinh hoạt và trong cuộc sống.

Từ khóa: trò chơi; quan sát; biểu tượng; toán học sơ đẳng; khả năng.

ABSTRACT

Observation is one of the important psychological attributes of personality, the highest form of awareness and also one of the most important tasks of cognitive education. Therefore, discovering and developing the observational ability is meaningful for the comprehensive development of human beings, especially for children's development. Playing games in some math activities not only helps children develop their abilities to think, concentrate, memorize, compare things... but also enables them to develop their observational ability. While the children are learning some basic mathematical symbols, this special ability will help them improve their knowledge. Besides, the children will be able to adapt to their living surrounding easily and quickly.

Key words: game; observation; symbol; basic math; ability.

1. Đặt vấn đề

Khả năng quan sát (KNQS) là một trong những thuộc tính tâm lý quan trọng của nhân cách, là hình thức cao nhất của tri giác và là con đường chủ yếu để con người học tập, lao động và nhận thức thế giới [4]. Quan sát là quá trình tri giác các sự vật hiện tượng của hiện thực khách quan một cách có mục đích, có tổ chức, có kế hoạch phản ánh nhanh chóng và chính xác những điểm quan trọng, chủ yếu của sự vật hiện tượng. Phần lớn thông tin con người có được là nhờ quan sát [2]. Quan sát là một trong những nhiệm vụ quan trọng nhất của giáo dục nhận thức, do đó việc phát hiện, bồi dưỡng năng lực quan sát có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển toàn diện của con người, nhất là đối với trẻ em.

Đối với trẻ em lứa tuổi mầm non, trẻ “học mà chơi, chơi mà học”, chơi chính là cuộc sống của trẻ. Nhà tâm lý học Thụy Sĩ - G. Piagie coi trò chơi là một trong những hoạt động trí tuệ, là một nhân tố quan trọng đối với sự phát triển trí tuệ của trẻ [3]. Nhà giáo dục học Nga K.D Usinxki cũng đã nhận định “Nếu việc dạy học hướng tới sự phát triển trí tuệ của trẻ thì trước hết nó cần phải rèn luyện cho trẻ năng lực quan sát” [5]. Trò chơi học tập (TCHT) trong hoạt động làm quen với toán (LQVT) không chỉ giúp trẻ phát triển khả năng tư duy, khả năng chú ý; ghi nhớ và so sánh... mà đặc biệt còn giúp trẻ phát triển KNQS. Khả năng này không chỉ giúp trẻ tiến bộ trong khi hình thành và củng cố các biểu tượng toán học sơ đẳng mà còn biết ứng biến linh hoạt, nhanh nhạy trong sinh hoạt và trong cuộc sống. TCHT trong hoạt động LQVT

vừa là phương tiện vừa là đối tượng tạo ra nhiều cơ hội kích thích trẻ suy nghĩ, tìm tòi và quan sát...

2. Các căn cứ thiết kế TCHT nhằm phát triển KNQS cho trẻ

2.1. Quy trình thiết kế TCHT nhằm phát triển KNQS cho trẻ

Theo tác giả Đỗ Thị Minh Liên thì quy trình thiết kế TCHT gồm các bước sau:

Bước 1. Xác định nhiệm vụ nhận thức

Nhiệm vụ nhận thức thông qua các TCHT chính là sự cụ thể hóa các nội dung dạy trẻ hình thành biểu tượng toán. Mỗi TCHT đều chứa đựng một nhiệm vụ nhận thức nhất định, nó đặt ra cho trẻ một bài toán mà trẻ phải giải quyết dựa trên những điều kiện đã cho. Nó kêu gọi sự hứng thú, tính tích cực, lòng ham hiểu biết, trí tò mò mà chủ yếu ở đây là KNQS của trẻ.

Bước 2. Lựa chọn hành động chơi.

Hành động chơi là hệ thống các thao tác được thể hiện trong khi chơi nhằm thực hiện nhiệm vụ hình thành biểu tượng toán mà TCHT đặt ra. Trong TCHT, hành động chơi càng phong phú, đa dạng và hấp dẫn thì càng kích thích hứng thú và phát triển KNQS của trẻ khi tham gia vào trò chơi.

Bước 3. Xác định luật chơi.

Luật chơi là những quy định chung mà người chơi phải tuân theo. Nếu trẻ đã nắm được luật chơi và có hứng thú với trò chơi thì trẻ sẽ tự kiểm soát được hành động của mình cũng như kiểm tra được hành động của các bạn khác. Khi xây dựng luật chơi cần phải rõ ràng, dễ hiểu và chi tiết nhằm hướng tới thực hiện nhiệm vụ nhận thức và phát triển KNQS ở trẻ.

Bước 4. Đặt tên cho trò chơi.

Tên TCHT là yếu tố đầu tiên thu hút trẻ tham gia vào trò chơi. Do đó, tên trò chơi phải đơn giản, dễ hiểu gắn liền với nhiệm vụ nhận thức, hành động chơi và luật chơi, sao cho tên trò chơi đó gọi cho trẻ sự hứng thú, kích thích trẻ tham gia vào trò chơi.

Bước 5. Xác định đồ dùng đồ chơi

Đồ chơi là công cụ, là phương tiện để tiến hành TCHT. Đồ chơi được GV sử dụng với tư cách là phương tiện điều khiển hoạt động nhận thức của trẻ trong TCHT. Đồ chơi tạo điều kiện cho trẻ tích cực hành động trực tiếp với đối tượng, vận động nhiều giác quan cùng một lúc để tri giác đối tượng, kích thích sự tư duy và phát triển KNQS ở trẻ.

Bước 6. Hướng dẫn cách chơi

Sau khi đã xây dựng được trò chơi, GV dự kiến các cách chơi và tiến hành tổ chức cho trẻ chơi, theo dõi và đánh giá tính phù hợp của trò chơi với mục đích. Khi tổ chức cho trẻ chơi, GV cần phổ biến rõ ràng cách chơi, cách quan sát các đối tượng trong trò chơi để mọi trẻ đều hiểu và tham gia chơi một cách dễ dàng.

Việc thiết kế các TCHT nhằm phát triển KNQS cho trẻ trong hoạt động dạy trẻ LQVT là rất quan trọng. Để thiết kế TCHT nhằm phát triển KNQS cho trẻ MG, ngoài việc dựa vào qui trình chung thiết kế TCHT, chúng tôi còn căn cứ vào một số biểu hiện KNQS của trẻ và các loại hành động chơi.

2.2. Các loại hành động chơi và một số biểu hiện KNQS của trẻ:

Để đánh giá mức độ biểu hiện KNQS của trẻ thông qua TCHT trong hoạt động LQVT theo chúng tôi cần dựa trên các tiêu chí và thang đánh giá như sau:

- Sự tập trung chú ý: Trẻ chú ý lắng nghe yêu cầu của GV, tập trung chú ý khi tham gia vào hoạt động.

+ Mức độ 1: Trẻ tập trung chú ý cao độ để lắng nghe yêu cầu của giáo viên, hứng thú quan sát từ đầu đến cuối quá trình khảo sát đối tượng. (3 điểm)

+ Mức độ 2: Trẻ chú ý để lắng nghe yêu cầu của giáo viên, hứng thú quan sát 2/3 khoảng thời gian khảo sát đối tượng (2 điểm)

+ Mức độ 3: Trẻ lắng nghe yêu cầu của giáo viên nhưng không thường xuyên, hứng thú quan

sát 1/2 thời gian khảo sát đối tượng (1 điểm)

+ Mức độ 4: Trẻ thờ ơ, không chú ý lắng nghe và thực hiện yêu cầu của giáo viên (0 điểm)

- Khả năng sử dụng cách thức quan sát trong khi chơi: Trẻ chăm chú sử dụng các giác quan để quan sát. Quan sát tổng thể trước, sau đó chủ động hướng tri giác nhìn theo các trình tự nhất định

+ Mức độ 1: Chủ động phối hợp sử dụng hợp lý các giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, diễn đạt một cách rõ ràng, đầy đủ các dấu hiệu đặc trưng của đối tượng. (4 điểm)

+ Mức độ 2: Biết sử dụng nhiều giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, nói được phần lớn các dấu hiệu đặc trưng của đối tượng, diễn đạt rõ ràng các dấu hiệu đó. (3 điểm)

+ Mức độ 3: Sử dụng mắt là chủ yếu để khảo sát đối tượng, chưa sử dụng nhiều giác quan để khảo sát đối tượng và nhận ra, nói được một dấu hiệu đặc trưng của đối tượng, diễn đạt chưa rõ ràng các dấu hiệu đó. (1 điểm)

+ Mức độ 4: Chỉ sử dụng mắt để khảo sát đối tượng và không nhận ra, nói được một dấu hiệu đặc trưng nào của đối tượng (0 điểm)

- Tốc độ và thời gian thực hiện nhiệm vụ quan sát trong khi chơi: Tùy vào từng trò chơi mà GV đưa ra yêu cầu thời gian hoàn thành nhiệm vụ.

+ Mức độ 1: Trẻ độc lập thực hiện nhiệm vụ quan sát với tốc độ nhanh ngay khi giáo viên giao nhiệm vụ và có khả năng vận dụng vào các tình huống đa dạng (3 điểm)

+ Mức độ 2: Trẻ thực hiện nhiệm vụ quan sát với tốc độ vừa phải trên cơ sở có sự gợi ý của cô và bạn (2 điểm)

+ Mức độ 3: Trẻ thực hiện nhiệm vụ quan sát với tốc độ chậm trên cơ sở có sự giúp đỡ của cô và các bạn (1 điểm)

+ Mức độ 4: Trẻ không thực hiện được nhiệm vụ quan sát ngay cả khi có sự giúp đỡ và gợi ý của cô và bạn (0 điểm)

Thang đánh giá

Dựa vào số điểm trẻ đạt được ở 3 tiêu chí

trên, chúng tôi xây dựng thang đánh giá khả năng quan sát của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi trong hoạt động LQVT theo 4 mức độ:

- Mức độ Tốt: Trẻ đạt được từ 9 – 10 điểm

- Mức độ Khá: Trẻ đạt được từ 7 – 8 điểm

- Mức độ Trung bình: Trẻ đạt được từ 5 – 6 điểm

- Mức độ Yếu: Trẻ đạt được < 5 điểm

Theo chúng tôi, các loại hành động chơi nhằm giúp trẻ phát triển KNQS thông qua TCHT trong hoạt động LQVT gồm:

+ *Hành động so sánh.*

+ *Hành động giấu tìm.*

+ *Hành động đóng vai.*

+ *Hành động đố đoán.*

+ *Hành động làm thiếu, thừa.*

3. Thiết kế một số trò chơi nhằm phát triển KNQS cho trẻ

Để phát triển KNQS cho trẻ thông qua TCHT trong hoạt động LQVT chúng tôi thiết kế 5 dạng trò chơi sau:

- Trò chơi dạng so sánh (*Game about comparing*)

- Trò chơi dạng giấu và tìm (*Game about hiding and finding*)

- Trò chơi dạng Đóng vai (*Game about acting*)

- Trò chơi dạng đố đoán (*Game about mathematical puzzle*)

- Trò chơi Dạng thiếu thừa (*Game about lack and spare*)

3.1. Trò chơi dạng so sánh

Tên trò chơi: Bé nào tinh mắt – Lứa tuổi: Mẫu giáo lớn.

Mục đích: Phát triển KNQS cho trẻ và giúp trẻ khả năng định hướng trên mặt phẳng và ôn củng cố biểu tượng số lượng, kích thích.

Chuẩn bị: Bút màu, hai bức tranh như phía dưới

Cách chơi: Cô chia lớp thành 3 đội. Mỗi đội đều được nhận 2 bức tranh và nhiệm vụ của mỗi đội là phải quan sát và tìm những điểm giống và khác nhau giữa 2 bức tranh. Trẻ dùng bút màu để

khoanh tròn vào những đối tượng giống nhau và dùng bút màu xanh khoanh tròn vào những đối tượng khác nhau.

Luật chơi: Trong vòng 2 phút đội nào khoanh tròn và chỉ ra được những đối tượng giống và khác nhau sẽ chiến thắng.

3.2. Trò chơi dạng giấu và tìm

Tên trò chơi: **Hình nào biến mất** – Lứa tuổi: MGN

Mục đích: Giúp trẻ củng cố biểu tượng về các hình hình học và phát triển KNQS và ghi nhớ cho trẻ

Chuẩn bị: Các hình hình học với nhiều kích thước, màu sắc khác nhau

Cách chơi: Trẻ quan sát và ghi nhớ trên bàn cô đặt gồm những hình gì. Sau đó cả lớp sẽ làm động tác trời tối – đi ngủ. Cô cất một vài hình và khi trẻ mở mắt ra trẻ trả lời là cô giấu đi hình gì. Trẻ chọn một hình giống hình cô đã cất. Sau đó cô sẽ đưa hình ra và kiểm tra xem trẻ trả lời đúng chưa.

Luật chơi: Trẻ không được mở mắt khi cô giấu hình.

3.3. Trò chơi dạng Đóng vai

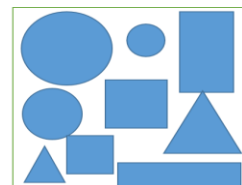
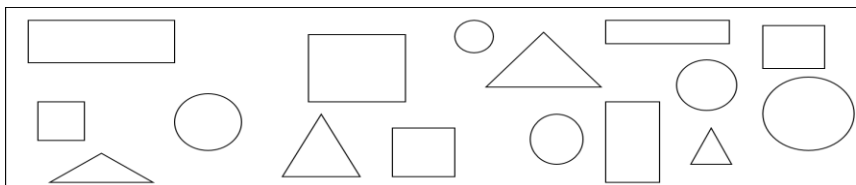
Tên trò chơi: **Chú thợ xây tài ba** – Lứa tuổi: MGN

Mục đích: trẻ củng cố biểu tượng các hình hình học. Phát triển KNQS cho trẻ

Chuẩn bị: Cô chuẩn bị các mảng tường làm tấm xốp và trên mảng tường được khoét bởi các hình học với kích thước khác nhau như bên dưới và cô chuẩn bị nhiều hình học có kích thước bằng với các hình trên mảng tường.

Cách chơi: Cô có một mảng tường đang xây dở dang, bây giờ các con hãy hóa thân thành những bác thợ xây chạy bọc qua các vòng và chọn những viên gạch có hình dạng giống và kích thước bằng với các hình ở trên mảng tường và áp vào tường để tường không còn bị trống nữa nhé.

Luật chơi: Trong thời gian 3 phút. Trẻ vừa quan sát và chọn đúng những hình trên mảng tường còn thiếu và phải đúng kích thước. Nếu trẻ chọn hình sai hoặc kích thước không giống thì trẻ chạy về để bạn khác lên. Mỗi lượt chơi chỉ được 1 bạn. Đội nào áp được nhiều hình đúng thì đội đó dành chiến thắng.

3.4. Trò chơi dạng đồ đoán

Tên trò chơi: **Bạn nào tinh mắt** – Lứa tuổi: MGL

Mục đích: Giúp trẻ ôn luyện các chữ số

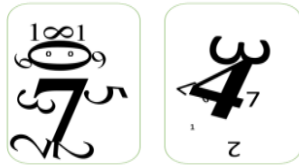
trong phạm vi 9. Phát triển ở trẻ KNQS.

Chuẩn bị: Mỗi trẻ gồm 1 bút màu và các thẻ lô tô như phía dưới.

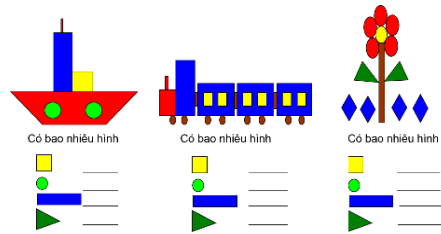
Cách chơi: Các con sẽ quan sát và ghi lại trong thẻ lô tô gồm những số hoặc những hình nào và số lượng là bao nhiêu.

L

uật chơi:

Trong thời gian 2 phút trẻ phải dùng bút ghi lại số lượng những số và hình mà trẻ biết

3.5. Trò chơi Dạng thiếu thừa

Tên trò chơi: **Bạn nào giỏi** – *Lứa tuổi:* Mẫu giáo lớn.

Mục đích: giúp trẻ phát triển KNQS tìm ra các quy luật sắp xếp trong toán học.

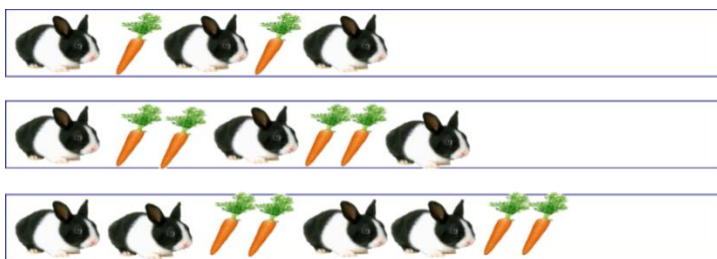
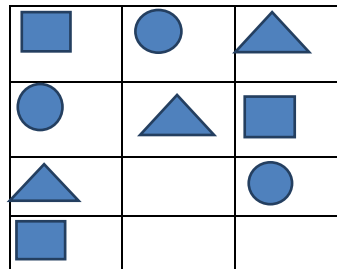
Chuẩn bị: Cô chuẩn bị cho mỗi trẻ các tranh

so hình như ở phía dưới.

Cách chơi: Mỗi trẻ đều được nhận các tranh so hình, nhiệm vụ của trẻ là quan sát tìm ra quy luật sắp xếp và điền vào chỗ trống.

Luật chơi: Trẻ tự làm không được nhìn bạn khác.

1	2	3
3	4	5
4		6
7	8	

Quan sát và tìm ra quy luật màu sắc của các hình, tiếp theo tô màu cho những hình chưa có màu dưới đây:

4. Kết quả thực nghiệm

Chúng tôi chọn 50 trẻ tại hai trường mầm non 20/10 và trường mầm non 19/5 thuộc phường Hải Châu 1 – TP Đà Nẵng để làm thực nghiệm

kiểm chứng cách thức thiết kế TCHT trong hoạt động LQVT nhằm phát triển KNQS cho trẻ MG 5-6 tuổi mà chúng tôi đã xây dựng. Kết quả như sau:

4.1. Hứng thú của trẻ đối với quá trình tham gia vào trò chơi

THỜI GIAN	MỨC ĐỘ(%) 50 TRẺ			
	CAO	KHÁ CAO	TRUNG BÌNH	THẤP
QUÁ TRÌNH TN	72	24.4	3.6	0

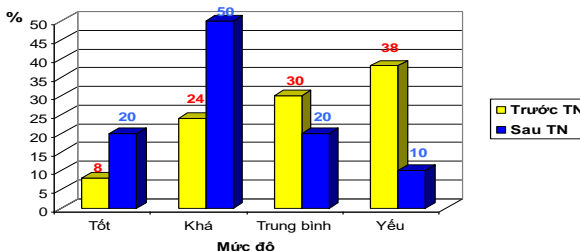
Trong quá trình quan sát trẻ tham gia vào trò chơi, chúng tôi nhận thấy rằng đa số trẻ đều đã tích cực suy nghĩ và hành động trong suốt quá trình tham gia vào trò chơi, trẻ tham gia vào các trò chơi đều tỏ ra vui vẻ, hào hứng, phấn khởi, luôn cố gắng để hoàn thành tốt nhiệm vụ chơi và thích kéo dài thời gian tham gia vào hoạt động đó. Điều này một phần nào đó khẳng định rằng các dạng trò chơi do chúng tôi thiết kế đã thực sự hấp dẫn trẻ, cũng như đã tạo ra sự hứng thú cao đối với trẻ trong quá trình tham gia vào

trò chơi, điều đó đã mang lại những kết quả nhất định trong việc nâng cao KNQS cho trẻ MG 5-6 tuổi thông qua TCHT trong hoạt động LQVT.

4.2. Kết quả so sánh mức độ phát triển KNQS của trẻ nhóm TN trước thực nghiệm và sau thực nghiệm

Chúng tôi tiến hành cho 50 trẻ chơi các trò chơi của GV tại các lớp thiết kế và các trò chơi mà chúng tôi thiết kế. Kết quả cụ thể như sau:

Mức độ	Tốt		Khá		Trung bình		Yếu		\bar{X}	S
	SL	%	SL	%	SL	%	SL	%		
Nhóm										
Trước TN	4	8	12	24	15	30	19	38	5,58	1,76
Sau TN	10	20	25	50	10	20	5	10	7,08	1,62

Nhìn vào biểu đồ cho thấy: Kết quả phát triển KNQS của trẻ thông qua TCHT trong hoạt động LQVT sau khi tiến hành thực nghiệm có sự thay đổi đáng kể. Điều đó đã khẳng định hiệu quả tích cực của việc thiết kế các TCHT trong hoạt động LQVT nhằm phát triển KNQS cho trẻ 5-6 tuổi của chúng tôi.

thiết kế được triển khai theo đúng cấu trúc của TCHT. Việc thiết kế TCHT đã góp phần tạo ra sự mới mẻ, làm phong phú thêm nguồn TCHT nhằm phát triển khả năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi.

5. Kết luận

Dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn, chúng tôi thiết kế được các TCHT trong hoạt động LQVT nhằm phát triển KNQS cho trẻ 5-6 tuổi theo 5 dạng: Trò chơi dạng so sánh; Trò chơi dạng giấu và tìm; Trò chơi dạng Đóng vai; Dạng trò chơi dạng đoán; Trò chơi Dạng thiếu thừa. Những TCHT được chúng tôi thiết kế theo đúng quy trình thiết kế một TCHT cụ thể, phù hợp với đặc điểm phát triển của trẻ và phù hợp với điều kiện thực tiễn ở trường mầm non. Cách thức

Qua kết quả thực nghiệm về khả năng hứng thú và mức độ phát triển KNQS của trẻ thông qua TCHT trong hoạt động LQVT đã chứng tỏ những TCHT mà chúng tôi thiết kế nhằm phát triển KNQS cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi có tính khả thi. Như vậy, việc thiết kế TCHT trong hoạt động LQVT có ý nghĩa vô cùng to lớn trong việc giúp trẻ phát triển KNQS. Đặc biệt là đối với trẻ mẫu giáo KNQS lại càng cần thiết và cần được phát triển để làm tiền đề cho việc học toán và các môn học khác ở bậc Tiểu học và các bậc học tiếp theo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Nguyễn Thị Bích, *Tâm lí học nhân cách*, NXB ĐHQGHN.
 [2] Nguyễn Thị Hòa (2007), *Phát huy tính tích cực nhận thức của trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi trong trò chơi học tập*, NXB Giáo dục.

-
- [3] Ngô Công Hoàn (1996), *Tâm lý học và giáo dục học*, NXB Hà Nội.
- [4] Đỗ Thị Minh Liên (2007), *Sử dụng trò chơi học tập nhằm hình thành các biểu tượng toán học sơ đẳng cho trẻ mẫu giáo*, NXB Giáo dục.
- [5] Phùng Thị Tường (2011), *Hoạt động và trò chơi luyện giác quan cho trẻ mầm non*, NXB Giáo dục Việt Nam.